

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Den Hollantschen Icarvs

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, M. DC. LXIV.

Het XVIII. Capittel. Bewijsen, teghen de verdedingen Peenij, dat de Schriftuer-plaetsen, de welcke inghebracht werden teghen de kennisse der Heylighen, niet en bestaen.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71360)

HET XVIII. CAPITTEL.

Bewijfen, teghen de verdedingen Peenij, dat de Schriftuer-plaetsen, de welcke inghebracht werden teghen de kennisse der Heylighen, niet en bestaen.

Peenius.

DAt de afghestorven Heylighen van ons niet en weten, ghetuyght onder anderen de Prediker Cap. 9. s. 6. seggende: *de dooden en weten niet met allen, ende sy en hebben geen deel meer, in dese eeuw, in alles dat onder de sonne gheschiet.*

Antw. Ick hebbe gheseyt dat oft niet te propooste en doet / om dat de Schriftuere hier spreekt vande doode Lichaemen die in 't graf ligghen / ofte wel vande Zielen / vooz soo heel als se geen genocchte / ofte heroziet meer en hebben / in dese wereltiche dingen. Nu / hiermede staet wel samen / dat se eben wel wetenschap hebben van die dinghen / want indien de Schriftuere hier spreekt van Zielen / die inden hemel waren / die aenschouwen het Godlick loeten / in het welck sy sien / wat hier omgaet op de werelt. Ende hebben verseyden andere middelen / soo wy gehoozt hebben / dooz de welcke sy dese wetenschap kinnen bekomen. **Jimmers** / dit enbolght niet / de salighe Zielen en hebben gheen verdriet / ofte betracck in 't ghene hier omgaet op aerde / ergo sy en hebben gheen kennisse van die dinghen: want het staet wel samen dat se daer van kennisse hebben / ende nochtans gheen verdriet / noch betracck.

Peenius.

Peenius. Wat van desen verdichten Spiegel der Godlycken wensens te houden zy, hebben wy hier boven gechoont.

Antw. Ende wy hebbendet u op gheantwoort.

Peenius. Maer dese seght Hazart Pag. 76 waren ofte veroemt, ofte inden schoot Abrahams, waer door niet verstaen en kan worden den Hemel maer een andere plaets buyten den Hemel, daer sy berooft waren van het Godlyck aenschijn.

Antw. Gist niet waer / dat dooz den Schoot van Abraham, niet verstaen en kan worden / den Hemel.

Peenius. pag. 275. Dese exceptie steunt op het versterke voorburg der Hellen, waer in de ghelooighe Vaders den ouden Testaments souden besloten sijn gheweest, tot den dach der verschijnighe Iesu Christi, sonder het aenschijn Godes te aenschouwen Fabels.

Antw. Fabels, is haest gheseyt / maer niet soo licht gheprobert: Ick braghe dan noch eens / of dooz den Schoot van Abraham, kan verstaen worden / den Hemel? seght gy dat ja? toont my dan ene Schrift-tuut-plaets / daer den Hemel ghenormt wort den Schoot van Abraham; kont ghy dit niet doen / soo bekent my dan / dat wy: de Schrift niet b'wesen kan worden / dat hier / dooz den Schoot van Abraham, verstaen moet worden / den Hemel, gelijk ick noch eerder ghehoont hebbe in mijn Vagevyer pag. 4. ende ghy noyt con-rarie en hebt kunnen bewijsen: soo mag dan hier dooz verstaen een andere plaets buyten den Hemel. Doemise soo ghy beghreert / want wy disputeren van de sake selve, en niet van enkele benaminghen.

Peenius. Dese voorgaende woorden van Salomon, seght Hazart en worden van Salomon niet uytghesproken maer van Godloose menschen, de welcke haer lieten voorstaen, dat de sielen der menschen t'samen quamen te starven met 't lichaem.

Antw. 'Tis waer ick hebbe dat gheseyt.

Peenius. Neen: Salomon spreekt hier niet in den Persoon van Godloose, maer seght sijn eygen ghevoelen.

Antw. Zoo en kan ick niet begripen hoe Salomon hier

hier niet godlooslijk ghesproken en heeft / seggende:
de dooden en weten niet met allen, want die soo spreccke
(ghelijck het klaerlijk blijkt upt de woorzen) die
nemen alle wetenschap wech vanden dooden; maer 't is
setter dat de dooden / als levende nae de ziele / noch
enighe wetenschap hebben / ghelijck ons de Evan-
gelien / ende de Brieven der Apostelen leeren / Ergo
Salomon segghende / dat-se niet met allen en weten / ofte
de minste wetenschap niet en hebben, die moet godloos-
lijk / en teghen de waarheydt ghesproken hebben /
't welck niet en kan vallen in eenen Schrijver / den
welcke sprecckt upt den mondt vanden h. Gheest.

Peenius. Salomon seght, dat de dooden niet met al-
len en weten van't ghene hier op aerden gheschiedt.

Antw. Dese limitatie hebt ghy daer by ghevoeght /
want Salomon seght (in dien by het is die soo sprecckt)
dat de dooden niet met allen en weten, sonder dese ulwe li-
mitatie daer by te voeghen. Daer nu de h. Gheest
en simpele loocheninghe stelt / daer en moeten wy
die niet restringeren tot de onwetentheydt van't ghene
hier gheschiedt op der aerden. Dooz my aengaende / ick
en hebber / soo ghy gerne de eenboudige soude wijs-
maken / gheen limitatie by-ghestelt / maer de woor-
zen ghenomen / ghelijck sp-luyden / dat de dooden niet
met allen en weten, 't welck absolutelijck wech-neemt
alle wetenschap, sonder haer de minste te laten / 't welck
indien Salomon upt sijn eppen ghevoelen gesept heeft /
soo segghe ick noch eens / dat hy hier teghen de waer-
heydt moet strijden / om dat het blijkt upt andere
Schrijver-plaetsen / dat de dooden noch enighe we-
tenenschap hebben / nae de ziele / schoon sy gheene we-
tenenschap en hadden van't ghene hier op aerden ghe-
siedt.

Peenius. Indien, seght Hazart, Salomon hier selve
spreeckt, hy en wilt niet anders segghen, als 1. Dat sy
ghene vermakelijckheyde en ghenieren van haeren arbeyde,
met eten en drincken, ghelyck sy in haer leven ghenoten heb-
ben.

Antw.

Antw. **Dese woorden zijn de eyggen woorden van**
 uwen Bybel N. 24.

Peenius. 2. **Dat sy in verghetentheydt gheselt zijn by de**
 menschen, soo veel dese aeratsche saken aengaet.

Antw. **Dit zijn mede de eyggen woorden van uwen**
 Bybel N. 25

Peenius. 3. **Syen weten niet met allen van alle de**
 vermaeckelijckheden van dit leven, noch van eten,
 noch van drincken, noch van die te beminnen, noch
 van kleederen, noch van haer te salven met oyle,
 noch van vrouwen lief te hebben. Want dat is voor
 haer al ghepasseert, sy en hebben in al dit gheen deel
 meer, ghelijck als de levende; nochtans weten sy wel
 dat diergbelijcke dinghen, noch omme-gaen onder
 de levende.

Antw. **Dit hebbe ick goet ghemaect upt de Schryf-**
 ture selve. v. 7. 8. 9.

Peenius. **Dat Salomon niet anders wil segghen,**
 als dat de Overledene gheen deel en hebben in eten,
 drincken, beminnen, kleederen, &c. is buyten waar-
 heyd: dese restrictie heeft onse Cornelis wederom
 daer by ghedaen.

Antw. **Soo heeft my dan uwen eyggen Bybel lee-**
 ren liegen / de welcke dese woorden / Sy en hebben
 gheen deel meer, &c. soo verstaet / dat sy gheen vermaeckelijck-
 heyd: meer en hebben in eten, en drincken: **Jadon**
 uwen Bybel kan liegen / hoe ont uwe Gemeente
 ende ghy selve daer op beroutwen?

Peenius. **Salomon seght duydelijck dat de doode**
 gheen deel meer en hebben in dese eeuw, in alles
 dat gheschiedt onder de Sonne, den Gheest Gods
 spreeckt dit uyt absoluteelijck, sonder eenighe bepau-
 linghe.

Antw. **Seer wel: soo hebbe ick dan met de waer-**
 heyd gheseyt / dat de dooden gheen deel meer en heb-

ben / noch aen eten, noch aen drincken, noch aen klee-
deren, noch aen salven met olye, noch aen Vrouwen lief
t hebben, want de ghene die seght dat-se gheen deel
meer en hebben in ALLES dat gheschiedt onder de
Sonne / die moet noot sakelijck / onder dit woorde-
ken / ALLES, verbatten / en eten, en drincken, en klee-
deren, &c.

Peenius. Salomon beneemt den dooden alle ken-
nisse, van de menschelijke saken hier op aerden.

Antw. Salomon beneemt den dooden alle deel aen de
vermaeckelijckheden des werelids / ghelijck blijkt
opt de bemerckinghen van uwen Bybel: maer van te
voren beneemt hy haer alle kennisse absolutelijck;
want hy seght / De dooden en weten niet met allen, son-
der die bepaelinghe / die ghy daer by voeght / van't gene
hier gheschiedt op der aerden, maer absolutelijck: In
alle wetenschap absolutelijck te benemen aen den
dooden / strydt teghen de waerheyt / want die heb-
ben / nae de ziele / noch eenighe wetenschap / Ergo /
of ten is Salomon selve niet gheweest / die dit gheseyt
heeft / (want een godlijck schryber en kan niet stry-
den tegen de waerheyt) ofte hy moet spreken / ghe-
lijck uwen Bybel verklaert / van de vermaeckelijck-
heden alleen van dese eentwe / aen de welcke de dood-
den / buyten twijffel gheen deel meer en hebben / ende
soo en kan ick niet sien / hoe dese Schryfter-plaetse
hier dient om te bewijzen / dat de Heplighen gheene
kennisse en hebben van't ghene hier om-gaet op aer-
den: want 't staet seer wel samen / dat sy gheen ver-
maeckelijckheyt meer en hebben in eten / drincken / &c.
ende dat sy nocht anders kennisse hebben van de saken
des werelids.

Peenius. Daerenboven maect hier vut eens een
argument: de overledene weten wel, dat eten, drin-
cken, beminnen, kleederen, en dierghelijcke dingen
noch omme-gaen onder de levende, Ergo sy hebben
kennisse van onse particuliere nooden, ende van onse
binnenste ghedachten, en volghens dien, sy moghen
wel

wel aengheroepen werden. Dir gaep als een over.

Antw. **Wt-slypende de aenroepinghe**, (want die en moet niet bestoten worden upt een reden alleen maect upt allegaer samen ghenomen) soo segghe ick dat ick hier niet en behoebe soodanigh een argument te maken/ soo als gy hier boozstelt: want de questie is hier alleen/ of de Heyligen een deel hebben in een dinccken/ klederen/ &c. ende niet of sy daer van wetenschap hebben. **De questie is oock** / of sy niet en kunnen wetenschap hebben van't gene hier om-gaet op aerde / sonder daer in verdziet / ofte vermaect te hebben?

Peenius. De woorden Elie, segghende tot Elie. *Begheert wat ick u doen sal, eer ick van by u wech-gheomen werde.* 2. Reg. 2.9. die en komen niet te propooste, seght Corn. Hazart.

Antw. **Ich blybet noch by.**

Peenius. **Wacrom en komen sy niet te propooste?**

Antw. **Onder andere redenen** / Om dat Elias oock ghestorven is, en hier is de questie, of de afghestorven Heylighen van ons weten.

Peenius. Maer hy dient te ghedencken aen't gene hy seyde pag. 65. *Dat de kracht van de questie niet en is ghelegen in de afghestorventheydt, maer in de heyligheyt.* Nadien dan Elias, ghelijck de afghestorvene Heylighen van ons is ghescheyden, en in den hemel opghevoert, soo heeft het met hem de selve ghelegentheydt, als met den afghestorven Heylighen ten opsichte van de kennisse onser saken.

Antw. **Ten heeft de selve ghelegentheydt niet met Elias, en niet den afghestorven Heylighen**: want die dien Elias noch niet ghestorven en is / (ghelijck Epiphanius in *Ancorata*, ende Ambrosius in cap. 5. *Epist. ad Theod.* ende Chrylostomus *Hom. 18. incip. 10. ad Rom.* ende Augustinus de *peccat. merit. & remiss.* ende meer andere seeren by en aenschouwt Godt noch niet / by en is in't ghe-

veschap der Engelen niet / tot hem en komen geene
dooden / &c. soo en heeft hy die ghelegghentheydt niet
van te weren / wat hier omgaet op aerden / ghelijck
de heylighen hebben / die nu zijn in den hemel.

Peenius. Dar ghy Elias doet passeren voor een le-
vendigh mensche die noch sterffelijck is, ghelijck
Bellarmijn *Lib. 3. de Pontif. Rom. cap. 6.* seght, *Waar van*
ook de ghemeyne opinie is, namelijk der Jesuyten, dat
hy Godt noch niet en aenschouwt, als ghy spreeckt pag. 85.
dat houden wy veel eer voor eenen grooten, ende
schandelijcken mislagh.

Antw. Jae seker! dit is de ghemeyne optnie / na-
melijck van de Jesuyten? doet het? hier heeft Peenius
noch eens lustigh gheloghen; want / Ten eersten, daer
en is niet eenen onder de Roomsche Catholycke Hee-
rers / die geene Jesuyten en zijn / die dit niet en houdt
voor ghewis. Ten tweeden, Ick en hebbe niet eenen
Ondr-vader / die van dese materie spreekt / konnen
binden / de welcke het selve niet staende en houdt:
Epiphanius in *Ancoratu* seght: Dese twee, (dat is Enoch,
ende Elias) zijn ghebleven met ziele, ende lichaem. Am-
brosius in *cap. 5. Epist. ad Thessal.* seght / dat dese twee tra-
sijde van den Antt-Christ sullen ghedoodt worden op
t eynde der wereldd. Den H. Chryostomus seght *Hom.*
18. in cap. 10. ad Rom. Elias en is tot den dagh van heden noch
niet ghestorven. Den H. Augustinus *Lib. 1. contra Pelag. de*
peccat. merit. & remiss. C. 3. seght / dat Enoch, ende Elias
wech-geboert zijn sonder doodt / ende meynt dat-se
niet spijse op-ghedoedt worden / ghelijck Adam in't
Paradijs. Item *Lib. 2. contra Pelag. de pecc. orig. cap. 23.*
Wy en twijfelen niet, of Enoch, en Elias leven nu noch, in
de lichaemen, in de welcke sy gheboeren zijn. Den H. Hie-
ronymus ad *Pammach.* seght: Enoch is over-ghevoert in't
vleesch: Elias noch vleeschelijck zijnde, is ghevoert in den
hemel, en beyde en zijn-se noch niet ghestorven. Tertullia-
nus de *Resurr. cap. 58.* seght: Enoch, ende Elias en zijn noch
niet ghestorven. Nemsius *Lib. de fatult. anima cap. 38.* seght /
Godt bewaert Enoch, ende Elias noch in't leven. Den H.

Irenaeus *contra Haeres. Valent. lib. 5.* drijft dit selve in't linc
ende hreedt. Den H Gregorius *Hom. 30. in Euang.* seggt
De doot van Elias is uyt ghestelt. Dat Peenius nu noch
het volck gaet wijs-maken / dat dit de opine is / wa-
melijck van de Jesuyten, hier siet-men inmers klaer
dat hy oertuyghet is van leughen / ende dat ick hier
in gheenen schandelijcken misflagh en hebbe ghe-
daen / ten zy dat hy alle die Oudr-vaders mede be-
schuldighe van eenen misflagh.

Peenius. Ten tweeden seght Hazart, ghenomen
dat Elias een afghestorven Heylighe waere, hier vye-
en volghet gheensins, dat de Heylighen van ons niet
en weien, of dat Eliseus van hem niet verfoecken en
kost na sijne wech-neminghe, 't welck hy verloet
in sijne tegenwoordigheyt: maer waer toe een sake
uyt te stellen, die men voor de handt heeft, en licha-
relijck kan verkrijghen sonder uytsel?

Antw. Indien dit volghet / soo soude dan dit mis-
ten uw' argument wesen: Elias seght tot Eliseus: *Be-
gheert wat ick u doen sal, eer ick van u wech-ghenomen word:*
Ergo de Heylighen des hemels en weten van ons niet.
Du loochene ick die consequentie, want daer en is
gheen apparentie van ghevolgh. Probeert-se.

Peenius. pag. 277. De wijle Elias wilde, dat Eli-
seus begheeren sou eer hy van hem wech-ghenomen
wierdt, soo gheeft hy te kennen, dat men den Hey-
lighen, nae dat sy van ons ghescheyden zijn, niet en
mach bidden.

Antw. Ick loochene het / want dit en is gheen
proube van de consequentie, maer is alleen een verba-
linghe van de consequentie

Peenius. Te vergheefs werdt jert verseycht van
den afwesighen.

Antw. Dat dit ontwaerachtigh is / blijkt daghe-
lijcks onder de menschen: ofte / indien ghy hier doeg-
den afwesighen, alleen verstaet de Heylighen des hemels
soo is't *petitio principii*: want wy disputeren hier / of

de afwezighe Heplighen des hemels van ons weten /
ende of men-se te vergheefs versoecht : Ende hier
seggt ghy niet anders / dan te vergheefs worden de
afwezighe Heplighen van ons versocht / om dat-se
van ons niet en weten : Dit en is geen bewijs / maer
de questie selbe / soo is't dan / *petitio principii.*

Peenius. Elias en soude daer op niet ghedrongen
hebben, dat Eliseus soude begheeren voor sijn wech-
gaen, indien onse ghebeden van den Heylighen nae
waere doot, ofte afscheydt, konden ghehoort wor-
den.

Antw. Ten volghet niet : want / wat noot / ofte
waer toe een sake uyt te stellen / die men booz de
hand heeft / en lichtelijck kan verkrijghen sonder
uytsel ? Du Eliseus kost verkrijghen sonder uytstel /
waer toe dan de sake uytghefelt ?

Peenius. Elisa hadde konnen segghen, Gaer vry
benen, 't ghene ick van u begheere, sal ick van u
versoecken nae uw' vertreck.

Antw. Maer / waer toe een sake uytghefelt tot
nae het vertreck van Elias, aenghesien dat se Eliseus
kost verkrijghen sonder uytstel ? Alsoo siet ghy klaer
booz de oogh / dat dese Schriftuer plaetse / niet een
siet en doet / teghen de kennisse der Heplighen / want
niemant soo onerbaeren in de Philosophye / die niet
battelijck en siet / dat die ghebolgh niet en deught :
Elias seyde tot Eliseus, Begheert van my dat ick u doen sal,
eer ick van by u wech-ghenomen werde, Ergo de Heylighen
des hemels en weten van ons niet. 't Is even / of ick soo
seyde: Een koopman van Nederlandt vertreckende
nae Spagnien / seggt aen synen sone: Begheert van
my wat ick u doen sal eer ick vertrecke / Ergo / de
koopmans die in Spagnien zyn / en weten niet wat
ghet om-gaer in Nederlandt : Wie en sal soodanigh
ten ghebolgh niet uyt-lachen ?

Peenius. 't Ghene Hazart excipieert op 2. Reg. 22.
10. siet beantwoordt hier voren *Cap. 5. except. 5.*

Antw. Ick hebbe utwe beantwoordingen daer we-
derlept,

Peenius. Op de woorden *Iob. 14. 21.* die van eenen inhoudt zijn met *Eccles. 9. 5. 6.* waer op van hem de selve uytvlucht ghebruyckt wordt, siet aldaer, en hier recht te voren.

Antw. Hier en moghen wy soo sterck niet afflijpen: De plaetse *Eccles. 9. 5. 6.* hebbe ick hier reeds horen wederlept met de egghen verklaringhen van utwen Bybel. Staekende nu de plaetse *Job. 14.* ick hebbe in mijn Victorie van *Romen pag. 81.* gheseyt / dat den sin van dese woorden: *Sijne kinderen komen tot eent, ende hy en weet niet of sy worden kleyne, ende hy en let niet op hun, gheen anderen en is / als desen: Dat de dooden gheen vermaeck en nemen / in den tijdelijcken boozspoedt van haere kinderen / noch eenighe smerte ofte ghevoelen en hebben in haeren tegenspoet / noch haer en bekommeren met de tijdelijcke affaeren van haer huysghesin / ghelijck sy deden / ter wijle sy hier noch waeren op aerden. Wat seght ghy nu? Ick heb den waeren sin van dese Schrifteure / ofte niet? Ick niet? soo berwerpt dan de verklaringen van utwen Bybel, want ick hebbe den boozgaenden sin daer uyt ghetrocken / hoor utwen Bybel, die dese woorden van *Job* soo verstaet: *N. 49.* dat desen dooden / daer *Job* hier van spreeckt / hem niet en vermaeckt in't wel-varen sijnre kinderen. *Item N. 51.* Dat hy naer hen niet en neemt, of gheen gaede nae hen en staet, ende met hen niet bekommert en is, soo veel haeren tegenspoet, armoede leeghen staet, &c. aengaet. *N. 50.* *Item N. 48.* De sin is dat de mensche alleen de ellende des levens, ende sijn huysghesins qualijck-varen ghevoelt, ter wijle dat hier noch op der aerde is, en gheen ghevoelen daer van en heeft naer sijnre doot. Nu moet ghy noodtsakenlijck desen sin aenbeerden als goet / ofte ghy moet bekenen / dat utwen Bybel dese Schrifteure qualijck verstaen heeft: seght ghy dat den sin goet is? soo hoone ick dan dat dese Schrifteure wederom niet een stercken en doet teghen de kennisse der Heylighen: want schoon de Heylighen gheen vermaeck / of smerte ghevoelen den boozspoet / of teghenspoet haere kinderen / dat*

in beleet niet/ dat sy van haren boozspoet/ of tegen-
spoet kennisse hebben. Want dese wetenschap buy-
ten twijffel/ can wel bestaen/ sonder vermaeck/ of
sonder inerte/ van welke passien/ naemelijck/ acu-
gaende het tijdelijck/ de Heplighen des Hemels nu
bezijt zijn. Tot noch toe dan/ sijn alle utwe Schrif-
tuer-plaetsen die ghy in-bzenght teghen de kennisse
der Heplighen verre ghelegen van ons propoost/ en-
de dienbolghens sonder eenighe kracht. Doch laet
ons nu andere hoozen.

Peenius. Wat belanght dese woorden Esa 63. 16. *Ghy zijt
onze Vader: want Abraham en weet van ons niet, ende
Isaai en kent ons niet, ghy Heere zijt onse Vader, onse Verlosser,
van wads af, is uwe name.* 'T ghene hy hier over glossceit, is
soo verre ghehaelt, ende soo gheweldigh by den den hayre
ghetrocken, dat 'et sich selven schaemt.

Antw. Ick en hebbe gheen glossen gemacckt/maer
den Text selve/ soo hy leght/ ende op malkanderen
volghet/ euckelijck voozghestelt.

Peenius. Hy seght Pag. 32. dat van alle de bewijsen,
gheen krachtelooser en is, en min doende ter sake, als dese;
en dat 'er selfs de minste schijn niet en is, dat de Prophete E-
saias hier handelt van de wetenschap der afghestorvenen Hey-
lighen.

Antw. Dat mijn segghen waerachtich is/ blyckt
klaer uyt den Text.

Peenius. Met wat voor een conscientie heeft hy dan dese
selide Schriftuer-plaetsen in sijn volghende Cap. 6. konnen
voort-bringhen, om te bewijsen dat *de afghestorvene Heyligen
niemants van ons weten?* Dit loopt directelijck teghen malkan-
deren aen.

Antw. Dat dit niet directelijck teghen malkande-
ren aen-loopt/ ende dat ick dit ghedaen hebbe met
goede conscientie/ sullen wy sien op die plaetse/ daer
ghy de se sake byreder verhandelt.

Peenius. Wel waer van handelt dan hier de Prophete?
Antw. Hy handelt van de verlossinghe des volckx
Israels uyt Egypten-landt: om dit goet te doen/ heb-
teli in den Text selve voozghestelt/ soo hy leght/ ende
op malkanderen volghet.

Beenius. Wy hebben't ghelesen maer niet bevonden.

Antw. Ick gheloove dat gh'hebt bevonden hebt maer niet willen sien:

komt / ick sal't u noch eens booz-stellen / maer brengt eenen goeden wille mede / ende let noch eens op den Text.

1. 'T is seker / dat de Propheete v. 9. spreekt van de uytleydinge der kinderen Israels uyt Egypten-landt: sijne woorden sijn dese:

In alle de benauwthen was hy benauwt, dat is / segt in den Bybel N 32. hy was benauwt, ofte bedroeft van wegen hare ellenden, die sy in Egypten leden. Daer naer door sijne liefde, ende ghenade heeft hyse verlost. dat is / volghens de aentwysinghe van uten Bybel N 32 op Deut. 7. 8. Om dat hy haer lief had de heeft hye met hem ke handt uyt-ghevoert, ende heeftse verlost uyt den duystel huysse, uyt de hant van Pharao, Coninck van Egypten. Dit naer / v. 10. Sy zijn wederspannich gheworden, ende hebben sijnen H Gheest smerte aenghedaen, te weten / in de woestijne, ghelijck Psal. 78. v. 40. ende 95. 9. ghelyc wort. Naeh hoorderg v. 12. Moyses kloofde de roeten voor haer aenghelichte. Dit en sijn tot noch toe ghene glassen / maer dit is den blooten text / ende ghy en kont op niet loochenen / ofte Isaias spreekt hier van de uyt-leydinghe / ofte verlossinghe der kinderen Israels uyt Egypten-landt.

Maet ons nu hoorder hoozen wat de Propheet secht. Dit boozgaende verhael nu ghedaen sijnde hy keert hem tot Godt, ende secht: Ghy zijt doch onse Vaer: want Abraham en heeft van ons niet gheweten, en Israel en heeft ons niet ghekent, ghy o Heere zijt onse Vaer: onse Verlosser van oudts.

Ghy en komt op niet loochenen / of dit is den waeren / en echtinghen text: want ghy moet op bekenen / dat dit soo staer in den Hebreenschen / ende Grieckyschen text. Overfulckx spreekt hier de Propheete niet vanden tegenwoordinghen / maer van den boozgaenden tijdt: de woorden sijn sicut: want hy secht: Ghy sijt onse Vader, ende dit datelijck, doet een verhael van de selve woorden / verklarendt

seght hy: Ghy zijt onse Vader, ende Verlosser van oudts, die is immers banden booz leden tijt: daer hy seght hy/volghens de ooypronckelijke Texten: Abraham en heeft van ons niet gheweten, Israel en heeft ons niet gheken, dit is wederom klaer ghesproken van de boozgaenden tijt; tot noch toe en sijn hier gheen gloffen / maer alles is den text. Nu vzaeghe ick van wat boozgaenden tijt kan de Propheete hier anders spreken / om eenen discours te maecken / die gheknoot zy / ende aen malckanderen hanghe / als van dien tijt / van den welcken hy te vooren ghesproken hadde / dat is van den tijt op den welcken de Israeliten sijn verlost gheweest uyt Egypten: dien volghens / als de Propheete seght: Ghy zijt onse Vader, ende Verlosser van oudts, hy spreekt Godt aen / als den verlosser van de kinderen Israels uyt Egypten: Woorders dan / als hy in praeterito, sprekende banden boozgaenden tijt / daer tusschen voepert dese woorden: Abraham en heeft van ons niet gheweten, Israel en heeft ons niet ghekent. Soo spreekt hy mede van dien tijt op den welcken de Israeliten uyt Egypten verlost sijn gheweest / oerfulckly / soo seght hy: Abraham en heeft ons D A N, dat is / op dien tijt / van ons niet gheweten: Israel en heeft ons D A N, dat is / op dien tijt / niet ghekent: Dit en kan hier niet verstaen worden van hare onwetentheyde die sy doe hadden in't ander leuen: want soo en quam het hier niet te propooske / om dat de Propheete sprekende van de verlossinghe der Israeliten uyt Egypten / segghende dat Ghy alleen die verlosser is / ergo niet Abraham, ofte Israel, die haer dan niet en sijn ter hulpe ghekomen om hier uyt Egypten te verlossen; waer uyt niet besloten can worden / dat sy gheen kennisse en hadden in't ander leuen van de saecken des werelds / schoon sy de Israeliten niet ter hulpe en quamen / ende alsoo segge ick noch eens / dat ick niet en kan sien / hoe dese Schysfruer plaetse dient / om de kennisse der Apstighen om verre te stooren.

Prenius, Om dat ghy de valscheyde van Hazart te beter soude sien, soo heeft hy het wordeken D A N tot twee-

mael toe daer in ghesant, om de Prophete te doen seggen.
'tghene hy niet en seght, maer ghelijck het onse Conincs
gheerne hadde.

Antw. **T**en is gheen valscheit / soo ick in mijn
hoorzacnde antwoorde ghehoont hebbe / of ghy
moet my loochenen / dat de Prophete hier spreekt
vanden hoorleden tijt / namelijk dien / op den welken
ken de Israeliten sijn verlost gheweest upt Egypten:
Indien ghy dit loochent / soo gaet ghy reghel recht
teghen den Hebreuschsen / ende Griecschsen text
gen / ende tegghen den gheheelen discours die sijn
te hozen ghehouden heeft; of seght my van wat
voorleden tijt, dat Isaias hier spreekt. Indien ghy
niet en loochent; soo is dit naastserelijck den sijn
van dese woorden: Abraham en heeft ons op dien tijt
ofte DAN, niet ghekent, wannere wy werden ver-
lost upt Egypten / ende soo en is dit woordeliken
DAN, daer niet tusschen ghesant: want de Pro-
phete spreekt vanden hoorleden tijt.

Peenius, Ter contrariën, dat is de meyninghe van dese
woorden, dat de Joden Abraham, ende Israel die nu gheho-
ven waren, niet en wilden, noch konden stellen tot hare ver-
vlucht, om datse niet daer haer niet en kenden, ende haer
gheleghentheit niet en wisten.

Antw. Dat dit de meyninghe is van die woorden
moet ghy my bewijzen upt den Text selve. Want
ick en kan het daer niet bevinden / ende knoopt
den heelen discours samen / soo als ick nu ghedaen
hebbe.

Peenius, Maer hier heeft het Hazart nu gheladen op een
over-settinghe, 'tis waer seght hy pag. 84. in u. l. text sijn
Abraham en weet van ons niet &c. het moet wesen: Abraham en
heeft van ons niet gheweten, &c.

Antw. Ist niet soo? staet het soo niet in den He-
breuschsen, en Griecschsen text?

Peenius, Pag. 2. 9. Wat is onsen man verleggen?

Antw. Waerom doch? waerom en seght ghy niet
of het in den Hebreuschsen / ende Griecschsen text
alsoo staet? Choont waer in ick verlegghen den
ick segghe dat de hoorzacnde woorden in den He-
breuschsen

Heereuschen / ende Griecyschen text uytghebzucht
 worden in den booz-leden tijt.

Peenius. Dit en verswackt immers in't minste ons bewijs
 niet. Laet'et soo zijn dat Abraham, en Israel, in die tijden
 gheene kennisse van der Joden saken gchade hebben, ende
 dat sy hen niet hebben bemoeyt met het volck Israels te leyden
 in t Egypten-landt, soo besluyt het volck *Godts* met recht,
 datse oock teghen-woordigh gheenen toevlucht tot hen kon-
 nen nemen, om datse nu soo weynigh als doe, kennisse had-
 den van hare gheleghenthey.

Antw. Ick loochene dat door dese woorden: Abra-
 ham en heeft van ons niet gheweten, Israel en heeft ons niet
 ghekent, moet verstaen worden / dat sy gheene ken-
 nisse of wetenschap en hebben gehad van de Israe-
 liten: want de omstandigheden van den heelen dis-
 cours daer men spreeckt van de verlossinghe der
 Israeliten, onde Godt alleen seght ghelweest hebben de-
 sen verlosser / gheven openlijck te kennen / dat hier
 de Propheete / aengaende dese verlossinghe uytstuyt
 Abraham, ende Israel, die de kinders van Israel niet en
 sijn ter hulpe ghestomen / om dat Godt alleen / soo de
 Propheet seght / haer verlost heeft: *Hi staet het wel-
 namen / dat Abraham, en Israel kennisse hadden van de
 Israeliten, ofte immers van andere dinghen des we-
 relts / ende dat sy de Israeliten niet ter hulpe en qua-
 men.*

Peenius. Hazart verlaetende de eyghen beteekenisse van
 dese woorden: *Abraham en heeft ons niet ghekent, ende Israel
 en heeft van ons niet gheweten*, heeft die selve een andere be-
 duydinghe, en verstant gaen aenwrijven, te weten, seght hy,
*in die tyden, als wy wierden gheleydt uyt Egypten, dan en heeft
 nu Abraham, noch Israel, daer uyt niet gheleydt, noch ver-
 lost.*

Antw. Wacrom lieght ghy Peeni, dat ICK dese
 beduydinghe aen die woorden heb aenghewezen:
*Zijt ghy dan blindt / ende en hebt ghy niet ghesien
 in mijn Victorie pag 83: dat dit de eyghen beduydinghe
 is van den Chaldeuyschen Text, die soo spreeckt: Abra-
 ham en heeft ons niet gheleyt uyt Egypten, ende Israel en
 heeft gheene wondere teekenen ghedaen in de Woestijne?*

Maerom gaet ghy het volck wijs maeken / dat die
mijnen bondt is? Nu wat hebt ghy teghen desen
Text?

Peenius. Volghens dese verclaeringhe, *niet witen*, is te seg-
ghen, *niet gheleyden*, ende *niet kennen*, is te seggen, *niet ver-*
lossen. O Lepidum Caput!

Antw. O caput sapientiae! Seght my wat ghy hebt
tegen den Chaldeuschen Text, maer wacht u boozman
van liegghen.

Peenius. Wie soude ghedacht hebben dat onder een ghe-
schoren kruyn, sulck een gauv verstant sat? dese dinghen
zijn tot noch toe onghehoort en vrent van onse neerduy-
sche tale. 't Sal der halven noodigh sijn dat Meester Cornelis
eene nieuwe letter konst in't korte laete uytgaen, op dat
hy verstaen werde, en wy onse moederlijke tale recit be-
griepen.

Antw. Wie soude opt ghedacht hebben / dat onder
sulcken eenen Victori-vechter, ende Triumph-roeper, ghe-
lyck Peenius is / sulck een plomp verstant sat / dat hy
niet en sagh dat desen slaggh / op sijnen eyghen hooft?

Luyfster toe / ghy cloecken ende onghesehooren
helt / ende hoorst wat booz beduydinghen van de
Schrifture / ghy niet utwen Calvyn inghevoert hebt
in de werelt / ende ghy sult sien dat de booz-garnde
beduydinghe van den Chaldeuschen text / soo
vrent niet en is / als ghyse booz-gheeft.

Dese dinghen sijn tot noch toe onghehoort / en
vrent van onse Neder-duytsche taels / dat men dooz
dese woorden Christi *Matth. 26. 26.* dat is mijn lichaem, sal
verstaen, ten is mijn lichaem niet, ende dat is mijn bloet,
sal verstaen / ten is mijn bloet niet: ofte / dat men dooz
lichaem, sal verstaen broodt, ende dooz bloet, sal ver-
staen / wijn? Wie heeft opt ghehoort / dat men dooz
dese woorden / in goet Neder-duyts ghesproken:
Uwe sonden worden u vergeven, *Luc. 7. 48.* moet ver-
staen / sy sijn u te voren vergeven? Wie heeft opt ghe-
hoort / dat in onse Neder-duytsche tale / vergeven, is
te segghen / verkondighen, ofte betuyghen? *Ioan. 20. 21.*
Wie heeft opt ghehoort / dat dese woorden: Gode wijt

dat alle menschen saligh worden, 1. *Timoth. 2. 4.* In onse
 wederduytsche taale/ te segghen sijn: Hy en wilt niet
 dat alle menschen saligh worden, maer alleen de uyt-
 beruyene: Wie heeft opt gehoozt/datmen dooz dese
 woorden: De mensche wort uyt de wercken gherechtveer-
 dient, ende niet alleenlijk uyt den gheloove, *Iacobi 2. 24.*
 In onse wederduytsche taale/ moet verstaen / dat hy
 alleenlijk uyt den gheloove, ende niet uyt de wercken ghe-
 rechtveerdicht wordt? **Inder waerheyt/ 't sal noodigh**
 sijn / dat M. Daniel, niet eene nieuwe letter-konste
 in 't kort laere uyt gaen/ maer dat hy alle de weder-
 duytsche boecken van onder tot boven keere / ende
 daer hy dit woorden Nacht bint/ dat hy daer in de
 plaese stelle/dit woorden dach, en daer hy wit bint/
 dat hy stelle/swart, en daer hy plomp bint/dat hy stelle
 wits: want soo sal Peenius al waer hy duysent-mael
 plomper, passeren/ dooz een wijs man. Daer licht nu
 Peenius en siet/met den slaghe die hy sy seiben gheghe-
 ven heeft / het waer beter gheweest dat hy 't hadde
 ghenomen ghelyck hy moest/ teghen den Chaldeen-
 schen Cert: want dien en soude hem niet konnen
 beantwoorden hebben: wat hebt ghy nu boozderye?
 maer ick vermane u noch eens/siet toe/ dat ghy niet
 meer en sieght.

Peenius De wijle dan dat de uytvluchten van *Corn. Ha-*
zart op alle de voorgaende Schriftuer-plaetsen in roock ver-
 dwijnen, en niet het minste passen, op de voor-ghewende
 questie, ja, dat sy niet meer, onse questie en raken als den
 Hemel, de Aerde raect, soo volght het, datmen ons uyt
 Schrifture, immers bewijfen can, dat de afghestorvene Hey-
 lighen van ons niet en weten.

Antw. Dit sal ick nu laeten bonnissen aen de ghe-
 ue die oock 't minste verstant/ ende het gheuoet by
 ban passien hebben.

Immers wy sullen verwachten / of ghy mijne
 weder-legghingen soo kloeck sult beantwoorden/
 als ghy in nwen Waen triumph, mijne bewijfen be-
 antwoort hebt.